

Dommerforeningens utvalg
for strafferett og straffeprosess

Justis- og beredskapsdepartementet
Postboks 8005 Dep.
0030 OSLO

Trondheim, 31. mai 2013

HØRING OM DIVERSE ENDRINGER I STRAFFELOVEN 1902 OG STRAFFELOVEN 2005. DERES REF. 12/3307 ES FBF/AHI/mk

Dommerforeningens utvalg for strafferett og straffeprosess (heretter Dommerforeningen) ønsker innledningsvis å beklage at straffeloven 2005 ennå ikke er trådt i kraft. Og det synes dessverre som om ikrafttredelsen ligger mange år fram i tid. Dette har ført til at mange av endringene som er vedtatt 2005-loven, har lovgiver måttet inkorporere i den eksisterende straffeloven. Høringsnotatet legger delvis opp til en videreføring av denne noe uvanlige lovgivningsprosessen. Dette innebærer at flere av endringsforslagene nylig har vært nøye vurdert av lovgiver, som har betydning for hvor grundig og detaljert denne høringsuttalelsen vil være.

Dommerforeningen har følgende kommentarer til høringsnotatet:

Personforfølgelse ("stalking")

Dommerforeningen noterer seg at departementet vurderer det slik at gjeldende straffebestemmelser rammer handlinger som inngår i personforfølgelse, og at disse bestemmelsene også oppfyller kriminaliseringsforpliktelsene i artikkel 34 i konvensjonen. Dette skulle således ikke på denne bakgrunn være behov for endringer i loven.

Dommerforeningen mener imidlertid at det generelt er positivt at straffebestemmelser utformes i moderne språkdrakt og i størst mulig grad tydeliggjør hvilke handlinger lovgiver vil belegge med straff. I så fall kan man oppgradere straffeloven 1902 § 390a til mer eksplisitt å rette seg mot personforfølgelse.

Det er grunn til å stille spørsmål om det er nødvendig og hensiktsmessig å skille mellom alvorlig og mindre alvorlig personforfølgelse. Ut fra gjeldende straffenivå må en

strafferamme på to år være tilstrekkelig. Dersom det foreligger særlig grove overtredelser, vil ofte andre og strengere straffebestemmelser komme til anvendelse, særlig straffeloven § 219 og § 227.

Dersom man ønsker å skjerpe straffenivået, kan strafferammen for eksempel settes til fengsel i tre år. I så fall bør det vurderes å samle alle overtredelser i én straffebestemmelse.

Dersom det blir aktuelt å gå videre med det "finske forslaget" foreslås det at strafferammen språklig formuleres slik: *...straffes med bot eller fengsel inntil fire år*. Dette vil samsvare med formuleringene i straffeloven 2005.

Utforming av gjerningsbeskrivelsen i voldtektsbestemmelsen.

Forslagene til lovendringer er i stor grad begrunnet i rettspolitiske betraktninger, hvor ideologi og verdistandpunkter står sentralt. Meningene blant dommerne vil antakelig være delte. Medlemmene av utvalget for strafferett og straffeprosess ser for sin del ikke behov for å utvide voldtektsbestemmelsen slik at manglende samtykke blir det fremtredende elementet i gjerningsbeskrivelsen. Straffeloven dekker i praksis alle tilfeller av ufrivillig seksuell kontakt, herunder bestemmelsene som gjelder seksuell omgang i situasjoner som utelukker er reelt samtykke. Det er ukjent at saker om ufrivillig seksuell kontakt har endt med frifinnelse fordi forholdet ikke har vært ansett dekket av gjeldende straffebestemmelser.

Dagens straffelov § 192 første ledd bokstav b) omfatter alle praktiske tilfeller hvor evnen til samtykke er borte, slik at handlingen uten tvil er ufrivillig. Det er derfor vanskelig å se behov for en endring av lovteksten.

Det er også grunn til å påpeke at straffeloven § 192 ikke er en nedre grense for straffbarhet, men "står på skuldrene" til § 200 første ledd. Seksuell omgang uten samtykke vil rammes av denne bestemmelsen dersom vilkårene i § 192 første ledd bokstav a) og b) ikke er oppfylt. Ettersom grensen mellom seksuell handling og omgang er flytende, er forskjellen i strafferammene i dag for stor, ett år mot ti år. En måte å styrke vernet mot seksuelle overgrep uten å endre § 192, er å sidestille seksuell handling uten samtykke i § 200 første ledd med seksuell handling mot barn under 16 år i andre og tredje ledd. Strafferammen vil da bli tre år, og seks år ved særdeles skjerpene omstendigheter. Det kan være naturlig å tilføye en henvisning "med mindre handlingen rammes av et strengere straffebud", underforstått § 192.

Dommerforeningen kan ikke se at det er behov for en straffebestemmelse som rammer den som på annen måte enn ved vold eller truende atferd får noen til å ha ufrivillig seksuell omgang med hverandre.

Forberedelse til tvangsekteskap

Dommerforeningen er enig med departementet i at straffeloven 1902 § 222 andre ledd endres slik at den kommer i samsvar med straffeloven 2005 § 253. Dette innebærer at det ikke kreves at utilbørlig press må anses som "rettsstridig atferd".

Under henvisning til konvensjonsforpliktelser og for å styrke det strafferettslige vernet mot tvangsekteskap, støtter Dommerforeningen forslaget om å kriminalisere det å forlede en person til å reise til et annet land med forsett om at personen der vil bli tvunget til å inngå ekteskap. For å gjøre det strafferettslige vernet mest mulig effektivt bør ikke straffebestemmelse være begrenset til at fornærmede er forledet med hensyn til reisens formål, men også ramme de tilfeller der fornærmede er klar over at formålet med reisen er ekteskapsinngåelse.

Handlinger likestilt med seksuell omgang og endringer i samleiedefinisjonen

Dommerforeningen tiltrer departementets forslag om å gjøre endringer i straffeloven 1902 i samsvar med straffeloven 2005 slik at alle bestemmelser som retter seg mot seksuell omgang gis tillegg om at de også omfatter det å få noen til å utføre handlinger med seg selv som svarer til seksuell omgang. Som begrunnelse for dette er det tilstrekkelig å vise til forarbeidene til straffeloven 2005.

Også når det gjelder samleiedefinisjonen i § 206 kan det være hensiktsmessig å "forskuttere" endringene i straffeloven 2005 slik at det ikke skilles mellom innføring av penis eller gjenstander i skjedeåpningen eller skjeden. Også på dette punktet er det nok å vise til forarbeidene til 2005-loven.

Seksuelle overgrep mot barn under 14 år

Dommerforeningen har ingen innvendinger mot at all seksuell omgang med barn under 14 år regnes som voldtekt i straffeloven 1902 slik det fremgår av straffeloven 2005. Begrunnelsen for dette er nylig vurdert av lovgiver og anses fortsatt å ha gyldighet. I mange saker er det vanskelig å trekke grensen når barna er for små til å kunne beskrive tilstrekkelig presist hva som har skjedd. Det skal imidlertid bemerkes at strafferammene i § 192 og 195 er de samme. Det synes som om forslaget ikke tar sikte på å skjerpe straffen for forhold som i dag subsumeres under § 195, slik at det å betrakte all seksuell omgang med barn under 14 år som voldtekt alene er for å understreke at barn under 14 år mangler samtykkekompetanse.

Flytting av seksuelle handlinger som i dag faller inn under straffeloven § 200 andre og tredje ledd til § 195, har prosessuelle virkninger som ikke synes vurdert i notatet. Overtredelser av straffeloven § 195 er seks-årsaker hvor siktede har ubetinget krav på to-instansbehandling av skyldspørsmålet og skal behandles med lagrette i lagmannsretten. De økonomiske og administrative konsekvenser bør utredes nærmere. Forslaget må også oppfattes slik at det skal

finnes sted en kraftig straffskjerpning av det som betegnes som kvalifisert seksuell handling. Dette bør i så fall omtales nærmere.

Dommerforeningen har ingen vesentlige innvendinger mot at straffeloven 1902 § 195 og straffeloven 2005 § 299 endres slik at bestemmelsene også rammer den som forleder to mindreårige til å ha seksuell omgang med hverandre, uavhengig av om det er benyttet vold eller truende atferd.

Dommerforeningen er usikker på om barnets alder bør gjeninnføres som objektivt straffbarhetsvilkår. Dekningsprinsippet i strafferetten krever at det må føres bevis for subjektiv skyld for alle objektive straffbarhetsvilkår. Unntak fra dette prinsippet må begrunnes særskilt. Det kan tenkes tilfeller hvor siktede ikke kan kritiseres når det gjelder vurderingen av fornærmedes alder. Fornærmedes utseende, atferd og omstendighetene rundt den seksuelle omgangen kan ligge an slik at siktede ikke kan bebreides. I et slikt tilfelle bør det være rom for henleggelse eller frifinnelse. På den annen side kan det være belastende for fornærmede at hennes væremåte og utseende blir gjort til bevisstema.

Foreldelse

Dommerforeningen er enig med departementet i at det er grunn til å holde fast ved utgangspunktet om at straffeansvar foreldes. Det er hensiktsmessig at foreldelsesfristen knytter seg til strafferammen for det enkelte straffebud. Det er lite praktisk at rettsforfølging for drap skal innledes mer enn 25 år etter gjerningstidspunktet. Tvert imot kan det tenkes at personer som sitter med relevant informasjon, fortsatt vil tie. At det er en særordning for krigsforbrytelser, kan forsvares med de særlige forhold som er fremhevet i høringsnotatet, samt den omstendighet at forholdet gjerne kan forfølges over store deler av verden og at det da ville være uheldig om Norge skulle være en frihavn. På denne bakgrunn er Dommerforeningen skeptisk til at drap skal være unntatt fra foreldelse. På den annen side kan det være noe støtende at gjerningspersonen kan kunne stå fram etter 25 år. Drap er dessuten unntatt fra foreldelse i våre naboland.

Dommerforeningen er enig i at ordningen med utskutt foreldelse for å ivareta barns rettssikkerhet, videreføres og utvides slik som foreslått av departementet.

I høringsnotatet foreslås det at eventuelle endringer skal gis virkning for allerede begåtte forhold som ikke allerede er foreldet. Det er godt mulig at dette ikke er i strid med Grunnlovens tilbakevirkningsforbud slik det ble lagt til grunn under etterkrigsoppgjøret. Ordningen er likevel i strid med tidligere praksis som var forankret i straffeloven 1902 § 3. At en annen løsning ble valgt for krigsforbrytelser i forbindelse med ny straffelov, er etter Dommerforeningens syn ikke et avgjørende argument. Det ville være uheldig om forbrytelser som fortsatt kunne forfølges ellers i verden, ikke skulle kunne forfølges i Norge. For andre straffbare handlinger, vil hensynet til forutberegnelighet og at straffereglene ikke endres til ugunst etter at handlingen er begått veie tungt. Forslaget om slik tilbakevirkning er ikke nærmere drøftet i høringsnotatet, men Dommerforeningen er i utgangspunktet skeptisk.

Advokat som skal ivareta interessen til drepte barn

Det er viktig å ha som utgangspunkt at det er en oppgave for politi og påtalemyndigheten å oppklare og straffeforfølge saker hvor barn har dødd, og der foreldrene er mistenkt for å ha forårsaket dødsfallet. Selv om det kan svikte, bør man være forsiktig med å etablere ordninger ut fra kritikk i enkeltsaker. Det vises til motargumentene i høringsnotatet på side 76.

Dommerforeningen har imidlertid ingen sterke synspunkter på forslaget. Dersom departementet skal gå videre med forslaget bør det vurderes om ordningen skal omfatte uaktsomme handlinger, eller begrenses til forsettlige handlinger. Der er ikke upraktisk at det skjer en delvis henleggelse, og at det i en eventuell lovtekst derfor bør stå "henlegges helt eller delvis"

Utvidelse av minstetid og tidsramme ved dom på forvaring for forbrytelser med en strafferamme på fengsel i inntil 30 år.

Dommerforeningen støtter forslagene.

For Dommerforeningens utvalg for strafferett og straffeprosess

Arne K. Uggerud